

บทที่ 10

สมัยแห่งภูมิธรรม (Age of Enlightenment)

เค้าโครงเรื่อง

1. ลักษณะแนวความคิดสำคัญของสมัยแห่งภูมิธรรม
2. ผลงานและนักคิดสำคัญในสมัยภูมิธรรม
 - 2.1 ปรัชญาและการเมือง
 - 2.2 สารานุกรม
 - 2.3 เศรษฐศาสตร์
 - 2.4 ศาสนา
 - 2.5 วิทยาศาสตร์
3. ระบบกษัตริย์ผู้ทรงภูมิธรรม

สาระสำคัญ

1. ลักษณะแนวความคิดสำคัญของสมัยแห่งภูมิธรรม
แนวความคิดสำคัญได้แก่ ลัทธิปัจเจกชนนิยม ลัทธิสัมพันธคตินิยม ลัทธิเหตุผลนิยม กฎธรรมชาติ เสรีภาพ ความก้าวหน้า ความสุข และวิทยาศาสตร์
2. ผลงานและนักคิดสำคัญในสมัยแห่งภูมิธรรม
 - 2.1 ปรัชญาและการเมือง มีนักคิดที่ใช้หลักเหตุผลและกฎธรรมชาติ ในการแก้ไข ปัญหา สังคมและการเมือง ได้แก่ จอห์น ล็อก มอนเตสกีเยอ วอลแตร์ และรูสโซ
 - 2.2 สารานุกรม เป็นหนังสือรวบรวมความรู้ด้านต่างๆ ครอบคลุมเวลา มีคณะ บรรณาธิการที่สำคัญ คือ เดนิส ดิเดโรต์ และ ซอง เลอ รวงค์ ดาลัม แบร์ท์

2.3 เศรษฐศาสตร์ นักเศรษฐศาสตร์ของยุคแห่งภูมิธรรมที่สำคัญ ได้แก่ พวก ฟิสิกส์และคณิตศาสตร์ เน้นในเรื่องทฤษฎีการค้าเสรี

2.4 ศาสนา ลัทธิศาสนาในยุคแห่งภูมิธรรม คือ ลัทธิเดอสม์ เป็นลัทธิเชื่อพระเจ้า และสนับสนุนศาสนาตามธรรมชาติ

2.5 วิทยาศาสตร์ นักวิทยาศาสตร์ที่สำคัญของยุคนี้ คือ เซอร์ ไอแซค นิวตัน ผู้ค้นพบกฎแรงโน้มถ่วงซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์

3. ระบบกษัตริย์ผู้ทรงภูมิธรรม

กษัตริย์ผู้ทรงภูมิธรรมในยุโรป มีประมุขจาก 3 ประเทศ ได้แก่

ประเทศรัสเซีย มีพระเจ้าปีเตอร์มหาราช และพระนางคัทรีนที่ 2 มหาราชินี

ประเทศปรัสเซีย มีพระเจ้าเฟรเดอริคที่ 2 มหาราช

ประเทศออสเตรีย มีพระเจ้าโจเซฟที่ 2

จุดประสงค์การเรียนรู้

หลังจากศึกษาบทนี้แล้ว นักศึกษาสามารถ

1. อธิบายแนวความคิดสำคัญของสมัยแห่งภูมิธรรมได้
2. วิเคราะห์ผลงานของนักคิดสำคัญในสมัยแห่งภูมิธรรมที่มีอิทธิพลต่อประเทศต่าง ๆ ในซีกโลกตะวันตกได้
3. อธิบายการปกครองประเทศของกษัตริย์ผู้ทรงภูมิธรรมได้

ความนำ

ในบทที่ 10 นี้ จะศึกษาลักษณะแนวความคิดของสมัยภูมิธรรมที่เน้นความสำคัญของลัทธิปัจเจกนิยม กฎธรรมชาติ เสรีภาพ เหตุผล และอื่นๆ ที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิต ผลงานและนักคิดสำคัญด้านปรัชญา การเมือง สารานุกรม เศรษฐศาสตร์ ศาสนา และวิทยาศาสตร์ ตลอดจนกษัตริย์ผู้ทรงภูมิธรรม ที่นำเอาแนวความคิดสำคัญของสมัยนี้มาใช้ในการปกครอง เพื่อพัฒนาประเทศให้มีความทันสมัยและมีความก้าวหน้า

1. ลักษณะแนวคิดสำคัญของสมัยแห่งภูมิธรรม

แนวความคิดสำคัญของสมัยแห่งภูมิธรรม เป็นผลสืบเนื่องโดยตรงจากสมัยเรอเนสซองส์ (Renaissance) ซึ่งเปิดโอกาสให้ชาวยุโรปทั่วไปมีโอกาสในการแสวงหาความรู้มากขึ้น สมัยแห่งภูมิธรรม เริ่มตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 เป็นต้นมา ประมาณ ค.ศ. 1750 เป็นสมัยแห่งการรู้แจ้ง การให้ความสำคัญของเหตุผลอันนำไปสู่ความคิดที่ถูกต้อง และเข้าใจชีวิตอย่างกว้างขวาง โดยอาศัยความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ และความเชื่อ ในลัทธิมนุษยนิยมเป็นสำคัญ สมัยนี้เปรียบเสมือนยุคแห่งแสงสว่างส่องทางให้ชาวยุโรปพ้นจากความมืดและมวงาย ได้มีโอกาสตื่นตัวในการศึกษาเรียนรู้ วิทยาการแขนงใหม่ๆ ที่มีอิสรภาพและเสรีภาพมากขึ้น

แนวความคิดสำคัญในสมัยนี้ ได้แก่

ลัทธิปัจเจกชนนิยม (Individualism) เป็นแนวความคิดที่เน้นความสำคัญของบุคคลแต่ละคน (Individualism) ที่มีความสามารถในการเรียนรู้ และสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ มนุษย์มีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น ความสำคัญของบุคคลต้องมาเป็นอันดับแรกต่อจากนั้นจึงมีสังคมและรัฐตามมาทีหลัง ดังนั้นถ้ารัฐใช้อำนาจไม่เป็นธรรม และขัดแย้งกับเจตนารมณ์ของปวงชน ประชาชนมีสิทธิที่จะเปลี่ยนผู้นำคนใหม่ ซึ่งเป็นสิทธิอันชอบธรรม

ลัทธิสัมพัทธ์คตินิยม (Relativism) ชาวยุโรปมีความคิดเชื่อมโยงสัมพัทธ์เหตุการณ์ในอดีตกับปัจจุบัน และดินแดนต่างๆ ที่มีความแตกต่างกัน ทำให้ได้เรียนรู้ถึงพัฒนาการความเปลี่ยนแปลง และความเจริญก้าวหน้าของแต่ละสังคมในยุคต่างๆ เพื่อคิดสร้างสรรค์สังคมใหม่ให้ดีขึ้น

ลัทธิเหตุผลนิยม (Rationalism) ชาวยุโรปเชื่อว่าเหตุผล (Reason) ทำให้มนุษย์มีความฉลาดรอบรู้ และแตกต่างจากสัตว์ เหตุผลเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในสังคม และการ

แก้ไขปัญหาดังๆ ยิ่งมีการค้นพบทางวิทยาศาสตร์มากขึ้น เป็นเครื่องพิสูจน์ว่า เหตุผลเป็นสิ่งที่ถูกต้องในการคิดและตัดสินใจ

กฎธรรมชาติ (Natural Law) เป็นกฎพื้นฐานสำคัญในการกำหนดความเกี่ยวพันระหว่างพระเจ้ากับมนุษย์ กฎธรรมชาติเป็นสิ่งที่เป็เหตุผล และเหมาะสมในการปฏิบัติตาม ผู้ที่คัดค้านไม่ปฏิบัติตามกฎธรรมชาติ ก็จะถูกลงโทษให้ประสบกับความทุกข์ยาก เพราะขัดขวางความจริงและความถูกต้อง

เสรีภาพ (Liberty) คือ ความมีอิสระในการคิดหรือทำตามธรรมชาติ ซึ่งถือว่าเสรีภาพมีอำนาจมากที่สุดต่อการดำรงชีวิตในสังคม เสรีภาพเป็นเรื่องของเหตุผล และกฎธรรมชาติอันจะนำความก้าวหน้าและความรู้ต่างๆ มาพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น

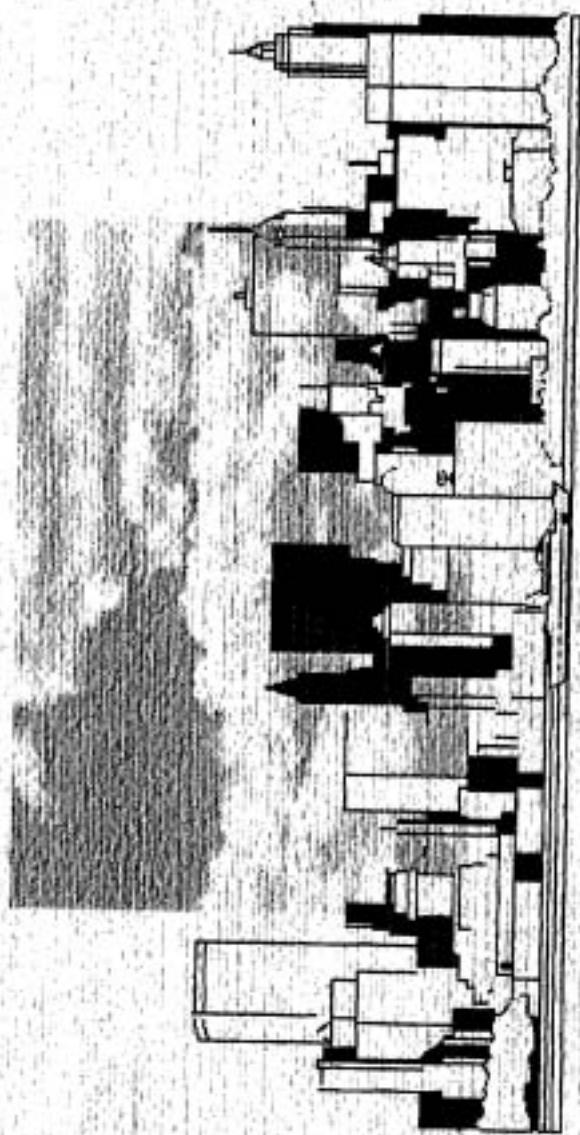
ความก้าวหน้า (Progress) เป็นความเจริญทางอารยธรรมของมนุษย์ ซึ่งเป็นสิ่งอยู่นอกเหนือการควบคุมของพระเจ้า มนุษย์ค้นพบสิ่งต่างๆ โดยอาศัยเหตุผล กฎธรรมชาติและวิทยาศาสตร์ ดังนั้นความก้าวหน้าจึงเป็นสิ่งที่ต้องเกิดขึ้นและดำเนินต่อไป เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่มนุษย์

ความสุข (Happiness) คือ สิ่งที่มนุษย์ปรารถนา และเป็นความสุขปัจจุบันในโลกนี้ไม่ใช่ความสุขในโลกหน้า ความสุขที่นักปราชญ์ให้ความสำคัญเป็นเรื่องของทางวัตถุ ซึ่งเกิดมาจากความก้าวหน้าของการคิดค้นทางวิทยาศาสตร์

วิทยาศาสตร์ (Science) ชาวยุโรปตระหนักถึงความสำคัญของวิทยาศาสตร์มากขึ้น มีการสังเกตการปรากฏการณ์ต่างๆ ทางธรรมชาติ ศึกษาเรื่องดาราศาสตร์ คณิตศาสตร์ และคิดประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ เพื่อการพิสูจน์ ทดลอง และค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์จะช่วยในการสร้างสรรค์ของชีวิตมนุษย์ให้มีวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่เอื้อความสะดวกสบาย

กิจกรรมการเรียนรู้ 1

ให้นักศึกษาสรุปแนวความคิดสำคัญของนักคิดคนสำคัญในสมัยแห่งภูมิธรรม



ภาพเมืองของสมัยอยุธยา



ภาพจอห์น ล็อก ค.ศ. 1632-1704



ภาพมอริสเทสกีเออ ค.ศ. 1689-1755



ภาพวอลแตร์ ค.ศ. 1694-1778



ภาพนิวตัน ค.ศ. 1712-1778



ภาพดิเตโรท์ ค.ศ. 1713-1784



ภาพอดัม สมิธ ค.ศ. 1723-1790

2. ผลงานและนักคิดสำคัญในสมัยแห่งภูมิธรรม แบ่งออกเป็นหลักใหญ่ได้ดังนี้

2.1 ปรัชญาและการเมือง

นักปรัชญาการเมืองสำคัญที่จะกล่าวในที่นี้ เป็นชาวอังกฤษและชาวฝรั่งเศส ซึ่งนำความคิดที่เริ่มขึ้นในประเทศอังกฤษมาประมวลเข้าเป็นความคิดใหม่ ข้อสังเกตที่น่าสนใจ คือ นักคิดเหล่านี้ นอกจากศึกษาวิชาการกรีกและโรมแล้ว ได้รับการศึกษาเรื่องการเมือง การปกครองน้อยมาก และแทบจะไม่มีประสบการณ์ทางการเมืองเลย เพราะไม่เคยเข้าไปอยู่ในวงการบริหาร ดั่งนั้นแนวความคิดทางการเมืองส่วนใหญ่ ของบุคคลเหล่านี้ได้มาจากหลักเหตุผลและกฎธรรมชาติ ในการแก้ไขปัญหาสังคมและการเมือง

นักปรัชญาการเมืองที่สำคัญ

จอห์น ล็อก

จอห์น ล็อก (John Locke, ค.ศ. 1632-1704) เป็นนักปรัชญาการเมืองชาวอังกฤษและเป็นสมาชิกสมาคมวิทยาศาสตร์แห่งลอนดอน ซึ่งให้การสนับสนุนความเป็นอิสระทางด้านความคิดของล็อกอย่างเต็มที่ ผลงานเขียนหนังสือที่สำคัญ คือ *The Two Treatises of Civil Government* ค.ศ. 1690 กล่าวถึงมนุษย์ทุกคนมีสิทธิตามธรรมชาติ (Natural Right) ในชีวิตเสรีภาพและทรัพย์สิน มนุษย์เข้าถึงกฎธรรมชาติในลักษณะต่างๆ กันไม่แน่นอน ซึ่งทำให้เกิดการขัดแย้งกัน ในที่สุดมนุษย์ได้ตกลงยินยอมร่วมกันจัดตั้งผู้ปกครองหรือรัฐบาล เพื่อทำหน้าที่ป้องกันสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์แต่ถ้าเมื่อใดที่ผู้ปกครองหรือรัฐบาลล่วงละเมิดสิทธิของประชาชนในชีวิตเสรีภาพ และทรัพย์สิน ประชาชนมีสิทธิล้มล้างผู้ปกครอง และสามารถจัดตั้งรัฐบาลชุดใหม่ได้โดยถูกต้องตามกฎหมาย จุดมุ่งหมายสำคัญของล็อกในการเขียนหนังสือเรื่องนี้เพื่อยืนยันสิทธิอันชอบธรรมของชาวอังกฤษ ที่จะถอดถอนพระเจ้าเจมส์ที่ 2 ออกจากราชบัลลังก์อังกฤษในการปฏิวัติอันรุ่งโรจน์ ค.ศ. 1688 แนวความคิดของล็อก เป็นรากฐานทางภูมิปัญญาของการปฏิวัติอเมริกา ค.ศ. 1776 และการปฏิวัติครั้งใหญ่ในฝรั่งเศส ค.ศ. 1789 นอกจากนี้ยังมีอิทธิพลต่อการร่างรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา และชาติต่างๆ ในยุโรปเวลาต่อมา

มงเตสกีเยอ

มงเตสกีเยอ (Montesquieu, ค.ศ. 1689-1755) เป็นนักปรัชญาการเมืองชาวฝรั่งเศสที่มีความกล้าหาญ และความคิดรุนแรง เขาเคยไปอยู่ในประเทศอังกฤษ และชื่นชมระบอบรัฐสภาของอังกฤษ ผลงานการเขียนหนังสือที่สำคัญ คือ *จดหมายจากเปอร์เซีย (The Persian Letters)*

ค.ศ. 1721 เป็นการเสียดสีสังคมฝรั่งเศส และแสดงให้เห็นถึงความเลวร้ายของระบบการปกครองเก่าในฝรั่งเศส โดยการโต้ตอบของชาวเปอร์เซีย 2 คนที่ร่ำรวย และใช้เมืองเปอร์เซียเป็นฉากของเรื่องเขียนในรูปของจดหมาย เพื่อวิพากษ์วิจารณ์การเมืองและสังคมฝรั่งเศสได้อย่างเต็มที่ โดยไม่ต้องกลัวว่าจะถูกจับขังคุกบาสต์ลิล (Bastille)

ใน ค.ศ. 1748 เขียนเจตนารมณ์แห่งกฎหมาย (The Spirit of Laws) เป็นการวิเคราะห์รูปแบบการปกครองแบบต่างๆ อย่างละเอียด ตั้งข้อวินิจฉัยว่าไม่มีรูปแบบการปกครองอย่างใดอย่างหนึ่งที่ดีที่สุด และชี้ให้เห็นว่าระบบกษัตริย์ของอังกฤษมีอำนาจอยู่ในขอบเขต และระบบรัฐสภาของอังกฤษเป็นการปกครองที่ให้เสรีภาพทางการเมืองได้กว้างขวางที่สุด เขาเสนอแนะว่าระบบการปกครองที่ดีต้องสอดคล้องกับลักษณะภูมิประเทศ ทรัพยากรธรรมชาติและเผ่าพันธุ์ของมนุษย์ มองเตสกีเยอมีความเชื่อในหลักการกระจายอำนาจ (Separation of Power) และหลักการตรวจสอบและถ่วงดุลย์ (Checks and Balances) ซึ่งสหรัฐอเมริกาได้นำแนวความคิดนี้มาใช้ปกครองประเทศ

วอลแตร์

วอลแตร์ (Voltaire, ค.ศ. 1694-1778) เป็นนักปรัชญาชาวฝรั่งเศสชนชั้นกลาง พยายามเผยแพร่เสรีภาพทางความคิด ประณามการกดขี่ในรูปแบบต่างๆ และโจมตีการปกครองฝรั่งเศส จนถูกคุมขังในคุกบาสต์ลิล เมื่อได้รับการปล่อยตัว ค.ศ. 1726 เดินทางไปอยู่อังกฤษ 3 ปี ได้ศึกษาผลงานของเซอร์ไอแซค นิวตัน และ จอห์น ล็อก อย่างละเอียด ชื่นชอบระบบสังคมและการเมืองอังกฤษมาก ในค.ศ. 1733 เขียนหนังสือที่มีชื่อเสียงเรื่อง จดหมายจากชาวอังกฤษ (Letters from the English) เผยแพร่แนวความคิดของนิวตันและล็อกในเรื่องสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ เสรีภาพทางการเมือง และการนับถือศาสนา วิพากษ์เปรียบเทียบระบบสังคม การเมือง และศาสนาของอังกฤษและฝรั่งเศส รัฐบาลฝรั่งเศสสั่งเผาหนังสือเล่มนี้ โดยอ้างว่าขัดกับศีลธรรมระเบียบสังคมและขาดความยำเกรงต่อผู้มีอำนาจการสั่งเผาหนังสือเล่มนี้กลับเป็นการโฆษณาอย่างดี วอลแตร์เป็นนักเขียนคนแรกที่ร่ำรวยจากการขายหนังสือในขณะที่มีชีวิตอยู่ งานเขียนของวอลแตร์มีอิทธิพลกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยมุ่งหมายเพื่อการปฏิรูปและป้องกันการปฏิบัติ แต่ในที่สุดก็เกิดการปฏิวัติฝรั่งเศสครั้งใหญ่ ค.ศ. 1789

รูสโซ

รูสโซ (Rousseau, ค.ศ. 1712-1778) เป็นนักปรัชญาการเมืองชาวฝรั่งเศส เคยเดินทางไปประเทศอังกฤษ รูสโซได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับการปกครองไว้ในเรื่อง **สัญญาประชาคม (The Social Contract)** ใน ค.ศ. 1762 กล่าวถึงสิทธิตามธรรมชาติ (Natural Rights) ของมนุษย์ และเจตนาารมณ์ทั่วไป (General Will) ของสังคม ซึ่งเป็นอำนาจสูงสุด ผู้อยู่ใต้การปกครองทำสัญญาประชาคมยินยอมมอบอำนาจให้แก่ผู้ปกครองดำเนินการบริหารประเทศ เพื่อให้เกิดเสรีภาพ เสมอภาคและภราดรภาพในสังคม ถ้าผู้ปกครองละเมิดสัญญาประชาคม ประชาชนมีสิทธิล้มล้างสถาบันนี้ได้ และจัดตั้งสถาบันใหม่ขึ้นมาบริหารประเทศ เพื่อประโยชน์ของประชาชนให้ได้รับความสุข ปรัชญาการเมืองของรูสโซก่อให้เกิดอุดมคติสมัยใหม่ ที่ยึดถือการปกครองด้วยเสียงส่วนใหญ่ (Majority Rule) หรือ มติมหาชน (Public's Voice)

รูสโซได้แสดงทัศนคติเกี่ยวกับการศึกษาไว้ในหนังสือเรื่อง **เอมิล (Emile)** ใน ค.ศ. 1762 กล่าวว่าเด็กควรจะเติบโตและมีชีวิตอย่างธรรมชาติ จุดเริ่มต้นของเรื่องเอมิลเกิดจากความเชื่อที่ว่า มนุษย์โดยธรรมชาติเป็นคนดี แต่ที่ชั่วเพราะสังคม สิ่งแวดล้อม เช่น ความแตกต่างทางฐานะและทรัพย์สิน อภิลิทธิชนชั้น และการศึกษาจอมปลอม รูสโซเน้นว่า เด็กควรได้แสดงความคิดและความสามารถที่มีอยู่ตามธรรมชาติได้อย่างเสรี ซึ่งในปัจจุบันเรียกว่า **"วิธีสอนแบบมอนเตสซอรี" (Montessori)** ในทางศีลธรรม รูสโซเชื่อว่า มนุษย์ควรได้แสดงออกตามสัญชาตญาณและอารมณ์ตามธรรมชาติของตนได้อย่างเต็มที่ แนวความคิดทางการเมืองส่วนใหญ่ของรูสโซ เน้นในทางปฏิวัติ เพราะเชื่อว่าถ้าไม่มีการปฏิวัติ การปฏิรูปจะเกิดขึ้นไม่ได้ในสังคมที่เลวร้าย แนวความคิดอันนี้นำไปสู่การปฏิวัติฝรั่งเศสครั้งใหญ่ ค.ศ. 1789

2.2 สารานุกรม

สารานุกรม (Encyclopedia) เป็นหนังสือรวบรวมความรู้ทางด้านปรัชญา การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวิทยาศาสตร์ เป็นความรู้รอบจักรวาล การรวบรวมบทความในสารานุกรมนี้ใช้เวลานานถึง 21 ปี เริ่มพิมพ์บทความครั้งแรกใน ค.ศ. 1751 และครั้งสุดท้ายใน ค.ศ. 1772 มีคณะบรรณาธิการที่สำคัญได้แก่ **เดนิส ดิเดโรต์ (Denis Diderot, ค.ศ. 1713-1784)** และ **ซอง เลอรองด์ ดาลัม แบร์ท (Jean Le Rond d' Alembert, ค.ศ. 1717-1778)**

สารานุกรมฉบับนี้ต่างจากสารานุกรมสมัยใหม่ในแง่ที่ว่า เป็นหนังสือที่มุ่งทางด้านโฆษณา

ชวนเชื่อ สนับสนุนสิ่งที่นักปรัชญาสนใจ และประณามสิ่งที่นักปรัชญาต่อต้าน เช่น การสนับสนุนเสรีภาพ และความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ ประณามอำนาจเด็ดขาดกตัญญูเข้มแข็งของกษัตริย์ และการทุจริตในวงการศาสนา เป็นต้น

สารานุกรมฉบับนี้ นับเป็นผลงานทางวิทยาการชิ้นเอกของยุค สมาชิกผู้ส่งจองหนังสือ ได้แก่ พ่อค้าชนชั้นกลางที่มีการศึกษา พระหัวก้าวหน้า และพวกประกอบอาชีพเป็นหลักฐาน เช่น ช่างฝีมือและแพทย์ บุคคลเหล่านี้ต่อมาเป็นกำลังสำคัญของการเปลี่ยนแปลงสังคมและปฏิวัติฝรั่งเศสครั้งใหญ่ ค.ศ. 1789

2.3 เศรษฐศาสตร์

นักเศรษฐศาสตร์ของยุคแห่งภูมิธรรมที่สำคัญ ได้แก่

พวกฟิสิโอแครต (Physiocrats) เชื่อในความสำคัญของที่ดิน เพราะถือว่าเป็นแหล่งผลิตพืชผลและแร่ธาตุอันเป็นรากฐานสำคัญของเศรษฐกิจ นั่นคือ เกษตรกรรม การทำเหมืองแร่ และการประมง ซึ่งมีความสำคัญต่อความมั่งคั่งของชาติมากกว่าการค้า พวกนี้ประณามการค้าแบบพาณิชย์นิยม ที่รัฐบาลเข้ามาเกี่ยวข้องว่าเป็นสิ่งเลวร้าย และเรียกร้องให้รัฐยุติการเข้ามาเกี่ยวข้องกับธุรกิจเอกชนในทุกด้าน ให้เอกชนจัดการค้าเสรี (Free Trade) ด้วยตนเอง

อดัม สมิธ

อดัม สมิธ (Adam Smith, ค.ศ. 1723-1790) เป็นนักปรัชญาการเมืองและเศรษฐศาสตร์ชาวสกอต มีผลงานเขียนที่มีชื่อเสียงคือ หนังสือเรื่อง *ความมั่งคั่งของชาติ* (The Wealth of the Nation) ใน ค.ศ. 1776 มีอิทธิพลมากต่อแนวความคิดทางการเมืองและเศรษฐกิจของยุโรปในศตวรรษที่ 18 และ 19 หนังสือเล่มนี้เป็นคู่มือสำคัญเกี่ยวกับทฤษฎีการค้าเสรี ยกเลิกข้อห้ามด้านการค้า และปล่อยให้เป็นไปตามกฎธรรมชาติ ที่สนองความต้องการทางด้านอุปสงค์และอุปทาน (Demand and Supply) รัฐไม่ควรจะยุ่งเกี่ยวกับการค้าของเอกชน รัฐมีหน้าที่ป้องกันไม่ให้เกิดการกตัญญู หรือความอยุติธรรม ให้การศึกษาและบริการสาธารณสุข หนังสือเล่มนี้มีอิทธิพลทำให้ชนชั้นกลางต้องการปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจให้มีเสรีภาพมากขึ้น

2.4 ศาสนา

ศาสนาของยุคภูมิธรรม คือ ลัทธิเดอริสม์ (Deism) เป็นลัทธิที่เชื่อพระเจ้า สนับสนุนศาสนาตามธรรมชาติเชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างจักรวาลและบัญญัติกฎธรรมชาติเพื่อความคุ้มครองจักรวาล โดยพระเจ้าจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับธุระของมนุษย์ในโลก มนุษย์มีอิสระภาพทางจิตที่จะเลือกสิ่งที่ดี

และหลีกเลี่ยงในสิ่งที่ชั่ว ไม่ใช่พระเจ้าเป็นผู้กำหนดโชคชะตาไว้ให้ (No-predestination) รางวัลหรือการลงโทษในชีวิตเป็นการตัดสินกันด้วยความประพฤติของแต่ละคนในโลกนี้

นักปรัชญาในยุคนี้ถือว่า ลัทธิเดออิส์แทนศาสนาทั้งหลาย ซึ่งเขาประมาณว่า ศาสนาเป็นเครื่องมือเอาวัดเอาเปรียบมนุษย์ จึงไม่ยอมรับการเริ่มต้นของศาสนาคริสต์และอำนาจของศาสนา นับได้ว่าลัทธิเดออิส์เป็นลัทธิศาสนาที่มีการทำทายนากกว่าเป็นการปฏิรูปศาสนาในศตวรรษที่ 16

2.5 วิทยาศาสตร์

ความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์ในยุคแห่งภูมิธรรม เป็นแรงผลักดันอันยิ่งใหญ่ในการเปลี่ยนแปลงความคิดของมนุษย์ก่อนการปฏิวัติครั้งใหญ่ของโลก

นักวิทยาศาสตร์ที่สำคัญของยุคนี้ คือ เซอร์ไอแซค นิวตัน (Sir Isaac Newton, ค.ศ. 1642-1727) ผู้มีอิทธิพลต่ออารยธรรมยุคใหม่และเป็นผู้นำทางความคิดของมวลชนในศตวรรษที่ 18 หนังสือที่สำคัญของนิวตันชื่อ *กฎเกณฑ์ทางคณิตศาสตร์ในการศึกษาปรัชญาธรรมชาติ (The Mathematical Principle of Natural Philosophy)* เป็นการศึกษาเรื่องราวของจักรวาล สสาร พลังงาน และการเคลื่อนไหวอย่างมีกฎเกณฑ์ โดยใช้วิธีการทางคณิตศาสตร์ การคิดคำนวณของนิวตันทำให้ได้ข้อสรุปเป็นกฎแรงโน้มถ่วง (Law of Gravitation) ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะแขนงดาราศาสตร์และเป็นการสนับสนุนความคิดของกาลิเลโอ ข้อเขียนของนิวตันอธิบายว่า พระเจ้าสร้างโลกอย่างมีเหตุผล เพื่อให้มนุษย์ได้เรียนรู้และนำความรู้มาใช้ประโยชน์ มนุษย์สามารถเรียนรู้ทุกสิ่งเกี่ยวกับจักรวาลและกฎแห่งจักรวาล โดยอาศัยเหตุผล และประสบการณ์ทำให้แก้ไขปัญหาดังๆ ได้ ปรัชญาแนวความคิดของนิวตัน มีทั้งแนวความคิดเสรีเกี่ยวกับจักรวาล และแนวความคิดที่จะทำให้คนสามารถแก้ไขโชคชะตาของตัวเองได้ หนังสือของนิวตันเผยแพร่แนวความคิดใหม่เกี่ยวกับโลก อิทธิพลของมนุษย์ และสอนให้คนมีศรัทธาในหลักประชาธิปไตยสมัยใหม่ด้วย ด้วยเหตุนี้นิวตันไม่ได้เป็นเพียงนักวิทยาศาสตร์ แต่ได้ชื่อว่าเป็นนักปรัชญาด้วย

กล่าวโดยทั่วไป นักปรัชญาเมธี และนักวิทยาศาสตร์แห่งยุคภูมิธรรม สามารถเผยแพร่แนวความคิดไปสู่ประชาชนได้ 3 ทาง คือ การเขียนหนังสือ การพูด เช่นพูดในห้องรับแขกของผู้ที่มีความรู้ ซึ่งเป็นลักษณะของสังคมปารีสในศตวรรษที่ 18 และการเขียนบทความในสารานุกรม มีคำโฆษณาในสารานุกรมว่า เป็นการแสดงออกถึงความมานะพากเพียรของมนุษย์ในทุกๆ ด้าน และทุกสมัย

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 2

ให้นักศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมว่าแนวความคิดของนักคิดสมัยภูมิธรรม ได้นำไปใช้ประโยชน์ในประเทศใดบ้าง

3. ระบบกษัตริย์ผู้ทรงภูมิธรรม

ในปลายศตวรรษที่ 17-18 เป็นสมัยกษัตริย์ผู้ทรงภูมิธรรม (Enlightened King) หรือกษัตริย์นักปรัชญา (Philosophy's Kings) มีการใช้เหตุผลในการพิจารณาปัญหาต่างๆ ของประเทศไม่ว่าจะเป็นด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม ศิลปวิทยาการ และแนวความคิดด้านต่างๆ ทั้งนี้เนื่องจากว่ากษัตริย์ผู้ทรงภูมิธรรม มีความรู้ความสามารถ มีวิถีชีวิตที่ดี มีพระราชอำนาจเด็ดขาด มีนโยบายส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ให้ความช่วยเหลือนักปราชญ์และศิลปินที่มีชื่อเสียงของยุคนี้ กษัตริย์ผู้ทรงภูมิธรรมนำแนวความคิดของบุคคลเหล่านี้มาใช้ในการบริหารประเทศ เพื่อสร้างประโยชน์สุขแก่ประชาชนและประเทศชาติ

กษัตริย์ผู้ทรงภูมิธรรมสำคัญของยุโรป ได้แก่

พระเจ้าปีเตอร์มหาราช

พระเจ้าปีเตอร์มหาราช (Peter, The Great, ค.ศ. 1682-1725) ได้ทรงรับอารยธรรมตะวันตกในด้านการปกครอง การทหาร เศรษฐกิจ ศาสนา และขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ มาพัฒนาปฏิรูปประเทศรัสเซียให้ทันสมัย ทรงได้ชื่อว่าเป็นกษัตริย์ผู้ทรงคุณธรรมพระองค์แรกของรัสเซีย

ด้านศาสนา รัสเซียได้รับอิทธิพลจากแคว้นเยอรมันทางเหนือ มีการจัดระบบศาสนาใหม่ แต่งตั้งเจ้าหน้าที่ศาสนาชุดใหม่ ให้ศาสนจักรอยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของฝ่ายอาณาจักร

ด้านเศรษฐกิจ มีการจัดระบบเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับการผลิตอุตสาหกรรมขั้นต้น ออกกฎหมายแรงงานให้มีการซื้อขายทาสติดที่ดิน (Serfs) ได้ตามความจำเป็น

พระเจ้าปีเตอร์มหาราชทรงย้ายเมืองหลวงเดิมจากกรุงมอสโคว์ มายังเมืองเซนต์-ปีเตอร์สเบิร์ก (St.Petersbueg) ปัจจุบันคือ เมืองเลนินกราด (Leningrad) บนฝั่งทะเลบอลติก เพื่อติดต่อกับประเทศทางตะวันตกได้สะดวก มีการบังคับให้ชนชั้นสูงและพ่อค้าย้ายถิ่นฐานมาอยู่ที่เมืองหลวงใหม่ ซึ่งเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมใหม่แบบตะวันตก

พระเจ้าปีเตอร์นำประเทศรัสเซียทำสงครามกับประเทศต่างๆ โดยเฉพาะการทำสงครามชนะสวีเดน ค.ศ. 1719-1721 ทำให้รัสเซียได้รับดินแดนทางตะวันตกเฉียงใต้บนฝั่งทะเลบอลติกที่เป็นของสวีเดน คือ บางส่วนของเอสโตเนีย (Estonia) และลัตเวีย (Latvia) ซึ่งมีความสำคัญ เพราะเป็นการเปิดทางไปสู่ทะเลบอลติก ทำให้รัสเซียได้ใช้เส้นทางน้ำติดต่อค้าขายกับยุโรป นับว่าพระเจ้าปีเตอร์เป็นผู้เปิดประตูตะวันตก (Open Door to the West) ให้แก่รัสเซียได้ติดต่อเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศต่างๆ ในยุโรปได้สะดวก และทำให้รัสเซียเป็นมหาอำนาจทางทหารในเวลาต่อมา

พระเจ้าปีเตอร์ทรงดำเนินนโยบายปกครองประเทศแบบรวมอำนาจสูงสุด (Absoluted Monarchy) มีอำนาจอย่างแท้จริงผู้เดียว ใครขัดขวางก็จะถูกลงโทษอย่างรุนแรง รัสเซียเจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับประเทศยุโรปตะวันตกอื่นๆ แต่สภาพโดยทั่วไปของชาวรัสเซียก็ยังยากจนและลำบากอยู่เช่นเดิม

พระนางแคทเธอรีนที่ 2 มหาราชินี

พระนางแคทเธอรีนที่ 2 มหาราชินี (Catherine II, The Great, ค.ศ. 1762-1796) เป็นเจ้าหญิงเยอรมัน ทรงเสกสมรสกับรัชทายาทแห่งรัสเซีย ต่อมาพระเจ้าปีเตอร์ที่ 3 ซึ่งถูกลอบปลงพระชนม์ พระนางจึงสถาปนาพระองค์เองเป็นจักรพรรดินีแห่งรัสเซียขึ้นครองราชย์ ตั้งแต่ ค.ศ. 1762-1796 เป็นเวลานานถึง 34 ปี

พระนางแคทเธอรีน มีความเลื่อมใสในแนวความคิดของกลุ่มฟิลาซอฟ (Philosophes) ทรงชื่นชมผลงานของมองเตสกีเออ วอลแตร์ และดีเดโรท์ ตลอดจนนักคิดคนอื่นๆ และยังทรงเป็นนักสะสมหนังสือ ภาพเขียน และงานศิลปะทุกชนิด ตลอดจนให้การอุปถัมภ์นักเขียนและศิลปินของทุกประเทศ

พระนางแคทเธอรีน ได้นำความรู้ของยุคแห่งภูมิธรรมใช้ในการปกครองประเทศ จนได้ชื่อว่าเป็นผู้นำทรงภูมิธรรม

ด้านการปกครอง มีการปฏิรูปการปกครองใหม่ โดยรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง ทรงเอาใจพวกชนชั้นสูง โดยให้สิทธิเหนือทาสติดที่ดิน และให้ครอบครองที่ดินโดยเด็ดขาด เพราะพระนางเป็นชาวต่างชาติที่ต้องอาศัยพวกชนชั้นสูงค้ำจุนราชบัลลังก์ ทรงแต่งตั้งคณะกรรมการสำหรับทำประมวลกฎหมาย มีการปฏิรูปศาล ตั้งศาลสำหรับชนทุกชั้นและให้เสรีภาพทาสติดที่ดินของพระนางเอง

ด้านเศรษฐกิจ ทรงสนับสนุนการค้าและอุตสาหกรรม พัฒนาเส้นทางคมนาคมทางน้ำ ท้องถิ่นมีสิทธิเก็บค่าธรรมเนียมที่ได้จากการค้าเสรีภายในท้องถิ่น จัดตั้งระบบเทศบาลเพื่อให้ท้องถิ่นมีการปกครองตนเองที่สมบูรณ์ ยกเลิกระบบทาสติดที่ดิน แต่ไม่สำเร็จ เพราะเจ้าของที่ดินใหญ่ๆ คัดค้าน

ด้านสงครามและการต่างประเทศ พระนางแคทเธอรีนทรงร่วมมือกับพระเจ้าเฟรเดอริกที่ 2 แห่งปรัสเซีย จัดแบ่งโปแลนด์ 2 ครั้ง ค.ศ. 1772 และ ค.ศ. 1793 ทำให้รัสเซียได้ดินแดนโปแลนด์ อันอุดมสมบูรณ์ ทำสงครามกับตุรกีชนะ ได้ดินแดนทางตอนใต้ ทำให้รัสเซียมีทางออกทะเลดำนับว่าประเทศได้เปิดประตูทางใต้ (Open Door to the South) ทำให้รัสเซียมีโอกาสติดต่อกับประเทศแถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน และดินแดนทางตะวันออกได้สะดวก มีความรู้ความเป็นไปของโลกภายนอกได้ดียิ่งขึ้น

การแพทย์ พระนางแคทเธอรีนมีความกล้าหาญมาก โปรดให้นายแพทย์ชาวอังกฤษ ปลุกผี ป้องกันไข้ทรพิษ ซึ่งเป็นสิ่งที่เพิ่งค้นพบ และยังไม่ได้ทดลองให้แน่นอนว่าจะปลอดภัย ชื่อเสียงและผลงานของพระนางแคทเธอรีน เป็นเรื่องการสร้างความเป็นมหาอำนาจให้รัสเซียต่อจากพระเจ้าปีเตอร์มหาราช ทำให้พระนางได้รับการยกย่องเป็นมหาราชินี

พระเจ้าเฟรเดอริกที่ 2 มหาราช

พระเจ้าเฟรเดอริกที่ 2 มหาราช (Frederick II, The Great, ค.ศ. 1740-1786) ได้ชื่อว่ากษัตริย์ทรงภูมิธรรมและขันติธรรม พระองค์ปกครองประเทศโดยกล่าวว่า "ข้าพเจ้าคือ คนรับใช้คนแรกของรัฐ" (I am the First Servant of the State) ซึ่งตรงกันข้ามกับพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศส (Louis XIV, ค.ศ. 1643-1715) ที่กล่าวว่า "ข้าพเจ้าคือรัฐ" (I am the State) พระเจ้าเฟรเดอริกที่ 2 ทรงเป็นกษัตริย์ตามอุดมคติของพวกฟิลาซอพ คือ พระองค์ใช้อำนาจปกครองประเทศโดยอาศัยหลักเหตุผล และความรู้แห่งภูมิธรรมได้อย่างเหมาะสม

ด้านการปกครอง ปรัสเซียมีระบบราชการที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดในยุโรป ข้าราชการมีความมั่นคง จงรักภักดีต่อจักรพรรดิ เต็มใจรับใช้ชาติทั้งในยามสงบและสงคราม มีระเบียบวินัยเชื่อฟังกันลดหลั่นกันตามลำดับ โปรดให้มีการรวบรวมประมวลกฎหมายใหม่ ใน ค.ศ. 1782 แต่สำเร็จในรัชกาลต่อมา ด้านการศาลยกเลิกวิธีการลงโทษแบบทารุณ จัดตั้งศาลอุทธรณ์ และพยายามจัดการตัดสินบนผู้พิพากษา

ด้านเศรษฐกิจ ส่งเสริมระบบพาณิชย์นิยม ทำให้อุตสาหกรรมเจริญมากขึ้น ด้านเกษตรกรรม ส่งเสริมการปลูกพืชหมุนเวียน มีการนำเมล็ดพืชจากที่อื่นมาปลูก สนับสนุนอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้การเกษตร โปรดให้มีการทำทางระบายน้ำ ขุดคลอง และถมหนองบึงหลายแห่ง

ด้านศาสนา ทรงมีชั้นติธรรม และให้เสรีภาพในการนับถือศาสนา ทรงเชิญคณะเยซุอิตให้เดินทางมายังประเทศปรัสเซีย คณะเยซุอิตมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนปัญญาชนปรัสเซียให้หันมาทำประโยชน์แก่ส่วนรวมมากขึ้น

ด้านสงครามและการต่างประเทศ ทรงปรับปรุงกองทัพปรัสเซียให้เข้มแข็งขึ้น ทำสงครามชนะออสเตรีย และมีส่วนร่วมในการแบ่งโปแลนด์ ค.ศ. 1764-1796 ทำให้ได้ดินแดนไซลีเซีย (Silesia) และบางส่วนของโปแลนด์ เป็นการทำให้ปรัสเซียเป็นมหาอำนาจที่ยิ่งใหญ่ประเทศหนึ่งในยุโรป สมัยศตวรรษที่ 16 แต่ปรัสเซียไม่สามารถรวมดินแดนเยอรมันต่าง ๆ เข้าด้วยกันได้จนถึงปลายศตวรรษที่ 19

พระเจ้าโจเซฟที่ 2

พระเจ้าโจเซฟที่ 2 (Joseph II, ค.ศ. 1780-1790) เป็นรัชทายาทของพระนางมาเรีย เทเรสซา (Maria Theresa) ซึ่งเคยเป็นผู้สำเร็จราชการร่วมกัน (Co-Regent) ตั้งแต่ ค.ศ. 1765-1780 ต่อมาพระเจ้าโจเซฟที่ 2 จึงได้ปกครองประเทศออสเตรียอย่างสมบูรณ์ พระเจ้าโจเซฟที่ 2 ทรงเป็นกษัตริย์ผู้ทรงภูมิธรรม ผู้ประสบปัญหายุ่งยากมากที่สุดในการปกครองประเทศ

ด้านการปกครอง พระเจ้าโจเซฟที่ 2 ทรงขึ้นชมระบบการปกครองของพระเจ้าเฟรเดอริกที่ 2 มหาราชแห่งปรัสเซีย พระองค์เป็นกษัตริย์เจ้าระเบียบ ต้องการให้การปกครองของประเทศออสเตรีย และฮังการี มีเมืองหลวงแห่งเดียวคือกรุงเวียนนา และมีประมุขพระองค์เดียว คือ ประมุขแห่งออสเตรีย พระองค์จึงยกเลิกพิธีราชาภิเษกที่เคยทำที่กรุงบูดาเปส และนำมงกุฎฮังการีมาไว้ที่เวียนนา พระองค์มีความเชื่อว่าอาณาจักรเดียวควรจะใช้ภาษาเดียวจึงโปรดให้ใช้ภาษาเยอรมัน ซึ่งเป็นภาษาของชาวออสเตรียเป็นภาษาราชการ ทำให้ชนกลุ่มน้อย พวกแมกยาร์ ฮังการี และโครตส์ไม่พอใจ นับว่าเป็นผลเสียต่อประเทศอย่างมาก

การยกเลิกระบบทาสติดที่ดิน ประกาศให้ราษฎรทุกคนเป็นไท มีฐานะทัดเทียมกันภายใต้กฎหมาย และการเสียภาษี แต่ประเทศยังไม่พร้อมกับการเปลี่ยนแปลงอย่างมากเช่นนี้ นโยบายนี้จึงล้มเหลว

ด้านการศาล ประชาชนจะไม่ถูกควบคุมตัวโดยไม่ได้มีการตัดสินว่าทำความผิด

ด้านศาสนา ใน ค.ศ. 1781 ทรงประกาศยุบและยกเลิกองค์กรต่างๆ ของวัดที่ผูกพันอยู่กับสำนักสันตะปาปาที่กรุงโรม เพราะทรงมีความเห็นว่าออสเตรียควรเป็นเอกเทศทางศาสนาจากอิทธิพลของสันตะปาปา ทรงริบทรัพย์สินขององค์กรเหล่านี้มาตั้งเป็นกองทุนสงเคราะห์คนยากจน

และส่งเสริมการศึกษา ทรงจัดตั้งพระสอนศาสนาประจำหมู่บ้าน (Parish Priest) และเพิ่มเงินค่าตอบแทนให้มากขึ้น ในปีเดียวกันทรงให้ชั้นดีธรรมทางศาสนาแก่ประชาชนที่ไม่นับถือศาสนา คาทอลิกให้อภิสิทธิ์ที่จะเลือกนับถือศาสนาโปรเตสแตนต์ หรือกรีกออร์ทอดอกซ์ได้ตามศรัทธา โปรดให้ยิวมีเสรีภาพในการนับถือศาสนาตามลัทธิของตนได้อย่างเต็มที่ ยกเลิกเขตกักกันพวกยิว พวกยิวได้รับการยกเว้นจากการเสียภาษีพิเศษ และไม่ต้องใส่เสื้อผ้าสีเหลืองซึ่งเป็นเครื่องหมายของความด้อยต่ำ

ด้านการศึกษา ทรงเริ่มให้มีระบบการศึกษาที่สอนให้เรียนรู้ด้วยเหตุและผล ทรงสนับสนุนการฝึกอบรมประชาชนให้ทันสมัยทุกวิถีทางเช่นเดียวกับการยึดถือประเพณีดั้งเดิมที่ดั่งงาม

การทำสงครามและการต่างประเทศ ออสเตรียทำสงครามกับตุรกี แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะประชาชนทั่วไปโดยเฉพาะพวกฮังการีไม่พอใจในการสูญเสียตำแหน่งกษัตริย์ จึงไม่ยอมส่งทหารและเงินมาช่วยออสเตรียทำสงคราม ในที่สุดพระเจ้าโจเซฟที่ 2 ทรงยอมแพ้ และปล่อยให้ฮังการีได้รับอิสรภาพ

ด้านเนเธอร์แลนด์ของออสเตรียก่อนการจลาจลต่อต้านพระเจ้าโจเซฟที่ 2 ในการปฏิรูปธรรมนูญการปกครอง การเงิน และการศาลในเนเธอร์แลนด์ พระเจ้าโจเซฟที่ 2 ทรงใช้กำลังทหารเข้าปราบ แต่พ่ายแพ้ ในที่สุดพวกเนเธอร์แลนด์ของเบลเยียมได้รวมตัวกันเป็นสหรัฐเบลเยียม (The United States of Belgium)

การปกครองประเทศของพระเจ้าโจเซฟที่ 2 ประสบกับความล้มเหลว เพราะพระองค์เป็นคนที่เจ้าระเบียบและถือระบบอັตตาธิปไตย ทำการเปลี่ยนแปลงประเทศอย่างรวดเร็ว โดยไม่ได้คำนึงถึงความพร้อม หรือความต้องการของประชาชนซึ่งมีหลายเชื้อชาติ แต่อย่างไรก็ตามอาจจะกล่าวได้ว่า การที่พระเจ้าโจเซฟที่ 2 ทรงเป็นกษัตริย์ผู้ทรงภูมิธรรม ทำให้อาณาจักรออสเตรีย-ฮังการี ที่ควรจะสิ้นสุดไปพร้อมกับยุคกลางยังคงยืนยาวมาถึง ค.ศ. 1918

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 3

ให้นักศึกษาเปรียบเทียบผลงานของกษัตริย์ผู้ทรงธรรมในแต่ละประเทศว่าได้นำแนวความคิดภูมิธรรมไปใช้ในการพัฒนาประเทศอย่างไร

สรุป

สมัยแห่งภูมิธรรมเป็นความคิดที่เกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค ภาวะตรงภาพ ความมีเหตุผล หลักธรรมชาติ ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และความสุข มีนักคิดที่มีชื่อเสียงหลายท่าน ด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม การศาสนา และการศึกษาที่ความคิดต่างๆ มีส่วนร่วมสำคัญในการปกครองประเทศ ทั้งในยุโรปและสหรัฐอเมริกา นอกจากนี้ความคิดของสมัยภูมิธรรมเป็นปัจจัยสำคัญผลักดันให้เกิดการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงในหลายประเทศ โดยเฉพาะปฏิวัติฝรั่งเศสครั้งใหญ่ใน ค.ศ. 1789 ที่มีผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคมยุโรปในเวลาต่อมา

การประเมินผลท้ายบทที่ 10

1. จงอธิบายความหมาย (Meaning) และความสำคัญ (Significant) ของคำต่อไปนี้มาให้เข้าใจ

- 1.1 Natural law
- 1.2 John Locke
- 1.3 The Persian Letters
- 1.4 Emile
- 1.5 Diderot
- 1.6 Adam Smith
- 1.7 Open Door to the West
- 1.8 I am the First Servant of the State
- 1.9 Catherine II, The Great
- 1.10 Enlightened Despotism

2. จงอธิบายความหมายของคำว่าสมัยแห่งกฎหมาย และแนวความคิดสำคัญของสมัยนี้ที่กษัตริย์ผู้ทรงกฎหมายได้นำไปใช้ในการปกครองเพื่อพัฒนาประเทศให้เจริญ พร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบคำอธิบาย

3. จงอธิบายแนวความคิดของนักคิดต่อไปนี้

- 3.1 จอห์น ล็อก
- 3.2 ดีเดโรต์
- 3.3 อัดัม สมิท